

SAODAT KAMBAROVA

**MUSTAQIL MUTOLAA
VA
ADABIY TAHLIL**

TOSHKENT

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIJ VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI
NIZOMIJ NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT
PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

KAMBAROVA SAODAT IRKINOVNA

MUSTAQIL MUTOLAA VA ADABIY TAHLIL

T o s h k e n t – 2016

UO‘K: 028:372.41

KBK 83.7

K-20

K-20 S.I.Kambarova. Mustaqil mutolaa va adabiy tahlil. –T.: “Fan va texnologiya”, 2016. – 140 b.

ISBN 978-9943-4647-5-9

Monografiyada o‘quvchilarning kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish, mustaqil o‘qish asosida egallangan bilimlarni amaliyotga tatbiq etish hamda muayyan adabiy-nutqiy kompetensiyalarni shakllantirishda muhim o‘rin tutuvchi pedagogik texnologiya va ta‘lim metodlarining samarali jihatlari yoritiladi.

Undan oliy o‘quv yurtlari filologik ta‘lim yo‘nalishi bakalavriat va magistratura bosqichlari talabalari, mustaqil izlanuvchilar, umumiy o‘rta ta‘lim maktablari adabiyot o‘qituvchilari sinfdan tashqari o‘qish va fakultativ mashg‘ulotlarini tashkil etishda, badiiy asarlar tahlilida foydalanishlari mumkin.

UO‘K:028:372.41

KBK 83.7

Mas‘ul muharrir: S.Matchonov – pedagogikatanlari doktori, professor.

Taqrizchilar: R.H.Niyozmetova – Nizomiy nomidagi TDPU “O‘zbek tili va adabiyoti o‘qitish metodikasi” kafedrasini mudiri, pedagogika fanlari doktori, professor.

N.A.Jabborov – Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy Universiteti O‘zbek filologiyasi fakulteti dekani, filologiya fanlari doktori, professor.

Sh.S.Shodmonova – Nizomiy nomidagi TDPU Pedagogik qayta tayyorlash kurs rahbari, pedagogika fanlari doktori, professor.

N.A.Yuldasheva – Toshkent viloyati PKQTMO prorektori, pedagogika fanlari nomzodi.

Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat pedagogika universiteti o‘quv-uslubiy kengashining 2015 yil 18-iyun 9-sonli yig‘ilish qaroriga asosan nashr qilindi.

ISBN 978-9943-4647-5-9

“Fan va texnologiya” nashriyoti, 2016

KIRISH

Bugungi kunda o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini amalda qo'llay olish layoqatlarini shakllantirish ta'limning eng dolzarb masalalari sifatida e'tirof etilmoqda. Bu borada kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan DTS va o'quv dasturlari tajriba-sinovdan o'tkazilmoqda.

Kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan DTS maqsadi shaxsga yo'naltirilgan bo'lib, o'quvchilarni egallangan bilim, ko'nikma va malakalardan hayotda uchrashi mumkin bo'lgan turli vaziyatlarda foydalanishga tayyorlashi bilan ahamiyatlidir.

“Kompetentlik (lotincha “competens” – “layoqatli”, “qobiliyatli”) deganda shaxs bilim, ko'nikma va tajribalarining ijtimoiy-professional mavqei va o'ziga tegishli vazifalarni bajarish, muammolarni hal qilishga qodirligi hamda haqiqiy moslik darajasi”¹ tushunilishi bejiz emas.

“Kompetensiya” va “kompetentlik” muammolari Edingburg universitetining professori J.Raven tomonidan maxsus o'rganilgan tushuncha sifatida aniq predmet atrofidagi harakatni samarali boshqarish uchun zarur hisoblangan va tor doiradagi bilimlarni o'zida mujassam etuvchi malaka va tafakkur tarzi, muayyan xatti-harakatlarga jiddiy yondashish qobiliyati deya ta'riflanadi.

D.A.Maxotina, Yu.V.Florova, V.V.Ryabova, B.A.Nazarova, S.Yu.Maxmudov kabi yetakchi rus olimlari izlanishlarida mazkur tushunchalarning mazmun-mohiyati va xususiyatlari haqida atroflicha fikr-mulohazalar yuritiladi. Ularning e'tirof etishlaricha va kuzatishlarimizga qaraganda, “kompetensiya” shaxs tomonidan mukammal o'zlashtirgan predmet sanaladi va u tanlagan sohada faoliyat yuritish uchun tayyorgarlik mezoni vazifasini bajarsa, “kompetentlik” undan farqli ravishda shaxsning yo'naltirilgan tasnifi, bitiruvchining ma'lum sohada faoliyat yuritishi uchun shakllantirilgan ko'nikmani anglatadi.

O'quvchilarda muayyan sifatlarni kamol toptirish uchun o'qituvchining o'zidan ham umumkasbiy kompetensiyalarga ega bo'lish talab etiladi. Olimlar fan o'qituvchilari maxsus yo'nalishdagi, ijtimoiy, shaxsiy va individual kompetentlikni to'liq o'zlashtirgan holdagina kompetentli pedagog sanalishini qayd etadilar.

So'nggi yillarda kasbiy kompetentlik muammosi psixolog olimlar: Ye.A.Klimov, A.K.Markova, L.M.Mitina, Yu.P.Povarenkov hamda N.S.Pryajnikovlar tomonidan psixologiya fanining predmeti sifatida tadqiq qilinganini kuzatish mumkin.

Mustaqillik yillarida mamlakatimizda ham kompetentlik muammolari yoritilgan qator tadqiqot ishlari amalga oshirildi. Bevosita muayyan soha mutaxassisiga xos bunday jihatlarni professor N.A.Muslimov “individning, umuman jamiyatda va xususan kasbiy sohasida muvaffaqiyatli faoliyat olib borishi uchun zarur bo'lgan, atrofidagi ob'ektlar va sub'yektlar bilan o'zaro hamkorligi

¹Asadov Y.M. Ta'limda kompetensiyaviy yondashuv. //Maktab va hayot. –T.: 2014, №1. –8-bet.

102. Yoʻldoshev Q. va boshqalar. Adabiyot. Umumiy oʻrta taʼlim maktablatining 9-sinfi uchun darslik. II qism –T.: Yangiyoʻl poligraph servis, 2014. –200 bet.
103. Zahiriddin Muhammad Bobur. Boburnoma. –T.: Yulduzcha, 1989. – 367 bet.
104. Zohir Aʼlam. Afandining qirq bir pashshasi. –T.: Yangi asr avlodi, 2014. – 192 bet.
105. Zunnunov A. va boshq. Adabiyot oʻqitish metodikasi. –T.: Oʻqituvchi. 1992, – 332 bet.
106. Zunnunov A., Turdiyev B. Bayonlar toʻplami. –T.: Oʻqituvchi, 1993. – 208 bet.
107. Oʻzbek adabiy tanqidi. –T.: “TURON-IQBOL”, 2011. – 544 bet.
108. Oʻzbekiston milliy ensiklopediyasi. –T.: “Oʻzbekiston milliy ensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashriyoti, 2003. 5-jild. – 704 bet.
109. Oʻzbek tilining izohli lugʻati. –T.: “Oʻzbekiston milliy ensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashriyoti, 2006. 2-jild. – 672 bet.
110. Oʻzbek tilining izohli lugʻati. – T.: “Oʻzbekiston milliy ensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashriyoti, 2007. 3-jild. – 688 bet.
111. Gʻaniyeva D. Taʼlim tizimidagi axborot-kutubxona jarayonlarini azborotlashtirishni tashkil etish va boshqarish. –T.: Yangi asr avlodi, 2013. – 380 bet.
112. Shayx Fariduddin Attor. Mantiqut tayr (Qush tili). Fan, 2009. – 400 bet.
113. Shermuhamedov P. Yaxshilar bahori yoxud Mahmud Zamaxshariy dahosi. Noshir, 2010. – 280 bet.
114. Shoh va shoir Zahiriddin Muhammad Bobur. Nazm durdonalari. –T.: Sharq, 1996. – 208 bet.

MUNDARIJA

Kirish	3
I bob. Adabiy ta'limda kompetensiyaviy yondashuvga doir tahlil usullari	
I.1. Mustaqil mutolaa va adabiy tahlil	5
I.2. Badiiy asar tahliliga tayyorgarlik bosqichlari	25
I.3. Badiiy asar tahlili bilan bog'liq adabiy-nazariy tushunchalarni o'rganish ...	38
II bob. Adabiy tahlil metodikasi	
II.1. Adabiy ta'lim jarayonida mustaqil mutolaa usullari	61
II.2. Sinfdan tashqari o'qish mashg'ulotlarida ijodiy topshiriqlar va mustaqil ishlar	71
III bob. Sinfdan tashqari o'qish: tajribalar va xulosalar	
III.1. To'garak mashg'ulotlarida axborot texnologiyasidan foydalanish.....	81
III.2. Navolarga yo'g'rilgan g'azalxonlik	84
Xulosa	98
Foydalanilgan adabiyotlar	101

SAODAT IRKINOVNA KAMBAROVA

MUSTAQIL MUTOLAA VA ADABIY TAHLIL

Toshkent – “Fan va texnologiya” – 2016

Muharrir: M.Hayitova

Tex. muharrir: M.Holmuhammedov

Musavvir: D.Azizov

Kompyuterda sahifalovchi: N.Rahmatullayeva

E-mail: tipografiyacnt@mail.ru tel.: 245-57-63, 245-61-61.

Nashr.lits. AI №1-496 14.08.09. Bosishga ruxsat etildi: 06/.04.2016.

Bichimi 60x84. ¹/₁₆. “Times.uz” garniturası. Ofset bosma usulida bosildi.

Shartli bosma tabog‘I 8,5. Nashriyot bosma tabog‘I 8,75.

Tiraji 500. Buyurtma № 45.